ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ

TÜRK-İSLAM DÜŞÜNCE TARİHİNDE ERZURUM

Sempozyumu

26-28 HAZİRAN 2006

BİLDİRİLER

II. CİLT

Erzurum 2007

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
TÜRK-İSLAM DÜŞÜNCE TARİHİNDE ERZURUM *Sempozyumu*

OSMAN BEDREDDİN ERZURUMİ'NİN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE FİKİRLERİ

(Harput'ta Yaşamış Bir Erzurumlu Âlim ve Mutasavvıf)

Yrd. Doç. Dr. Cevdet KILIÇ*

a. Giriş

Aslen Erzurumlu olup Harput'ta yaşamış ve orada vefat etmiş olan Hafız Osman Bedreddin(1850-1924), memleketimizde gerek yetiştirdiği talebeleriyle ve gerekse *Gülzâr-ı Saminî* isimli sohbetlerinden oluşan ve zevkle okunan eseriyle, sadece bulunduğu bölgeye değil tüm memlekete ışık saçan önemli şahsiyetlerden biridir. Erzurum gibi, Harput'un da Anadolu'nun Türkleşme ve İslâmlaşma sürecinden bu yana, İslâm Düşüncesinde büyük bir yeri olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Aynı zamanda bu bölgede varlığını devam ettiren medreseler ve tekkelerde yetişen âlim ve mutasavvıflar, sadece Doğu Anadolu'ya değil Anadolu'nun ve İslâm dünyasının her köşesine ışık tutmuşlardır.

b. Osman Bedreddin Erzurumî'nin Hayatı

Çemişgezek nufüs kayıtlarından alınan bilgilere göre 1850 yılında Erzurum'un Abdurrahman Ağa Mahallesinde dünyaya gelmiştir. Babası Selman-ı Sükûti Efendi, annesi Esma hanımdır. Osman Bedreddin üç yaşında iken babasını kaybetmiştir.[1]

Dokuz yaşında Kuran-ı Kerim'i ezberleyerek hafız olmuştur. İlk derslerini Erzurum'daki hocası Mehmet Tahir Efendi'den almış, Arapça'yı öğrendikten sonra tefsir, hadis ve fıkıh ilimlerine yönelmiştir. Osman Bedreddin, İslâmi ilimlere olan ilgisi ve kabiliyeti nedeniyle bu ilimlerde derin bilgi sahibi olmuştur. Tefsir ilmi çalışması esnasında Hucurât sûresinin tefsirinde buyurulduğu üzere "yaptığı amellerin, bilmeyerek işleyeceği hatâlar sebebiyle boşa gitmesinden" (Hucurat 2) korkarak çok az konuşmaya başladı. Bu sessizliği üzerine hocaları ve arkadaşları kendisine; "Sessiz

---

* Fırat Ün. İlâhiyât Fakültesi, İslâm Felsefesi Öğretim Üyesi, ckilic@firat.edu.tr

1 Osman Bedreddin Erzurumi'nin hayatı hakkında pek çok şahıstan istifade ettik. Bunlardan kısa bir süre önce vefat edenler de bulunmaktadır. Bunlardan bir kaçı şunlardır: Halen hayatta olan oğlu Ziyaeddin Uz, Osman Bedreddin'in eserini derleyen Cemalettin Emiroğlu(öl. 2003). Osman Bedreddin'in yakın arkadaşı Mustafa Naci'nin oğlu Abdullah Demirel. (Ayrıca Osman Bedreddin Erzurumi Hakkında Yüksek Lisans Tezi (FÜSBE, Elazığ 2003) hazırlayan öğrencimiz Ülkü Yerebasan'ın da katkılarını burada zikretmek yerinde olacaktır.)

Hâfız Osman Bedreddîn." dediler. Talebeliği sırasında üstün halleri, kabiliyeti ve meseleleri kavrayışı, etrafındakilerin dikkatini çekiyor ve çok seviliyordu.

Bu eğitiminden sonra Buhara'dan Erzurum'a gelerek *Ebulkasım* köyüne yerleşen Seyyid Ahmed Meramî'nin talebesi olmuştur.[2] Osman Bedreddin devamlı Ebulkasım köyüne giderek dersleri hiç aksatmadan 7 yıl kadar eğitimini sürdürmüştür. Daha sonra Ahmet Meramî, Buhara'ya dönmüştür.[3]

Bundan sonra Osman Bedreddin için uzun bir askerlik görevi beklemekte ve Doğu Anadolu'nun yaşadığı tüm sıkıntıların aynısını yaşayacaktır. 1877-78 yıllarında Osmanlı–Rus savaşı patlak vermiş ve Erzurum'da büyük sıkıntılar yaşanmaktadır.[4]

---

2 Seyyid Ahmed Merami, uzun, ince boylu, beyaz sakallı ve mübârek bir zât olup, Erzurum'a vardığında, Hasankale'nin Ebulkasım köyüne gidip, bu köyün imamlık vazîfesini üzerine aldı. Hoş sohbetiyle çok sevilip, sayıldı. İlmi ve şöhreti kısa zamanda bütün çevreye yayıldı. Bu arada kendisine rehberlik edecek bir hoca arayan Osman Bedreddin, o zâtın ismini ve medhini duyunca, Ebulkasım köyüne gider. Bir namaz vaktinde câmide buluşurlar. Seyyid Ahmed Merâmî bu gencin, kendisine yetiştirmesi için işâret edilen genç olduğunu anlamış olmalı ki namazdan sonra; "Merhaba, hoşgeldin Hâfız Osman Bedreddîn!" dedi. Bu duruma çok şaşıran Osman Bedreddîn elini öper ve kendisinden ders almak istediğini arzeder. Bu arzusuna; "Buhârâ'dan kalkıp buraya kadar geliriz de senin gibi ilim isteyen bir talebeye ders vermez miyiz?" cevâbını verir. Sonra Birlikte Ahmet Merami'nin evine giderler. Aralarında geçen konuşmalar esnasında Osman Bedreddin'in derin bir bilgi birikimine sahip olduğunu anlar ve ona şöyle söyler; "*Şunu bilesin ki, ilmin uçsuz bucaksız yolu, neticede insanı Hakk'a ulaştırır. İlmin muhtelif sahneleri ve safhaları vardır. İlmin çeşidi çoktur. Bizim sana vereceğimiz ilim, tasavvuf ilmidir. Meâlen; "Üzülme!.. Şüphesiz Allahü teâlâ bizimledir" (Tevbe sûresi: 40) buyrulan âyet-i kerîmenin tefsirine göre hâlık ile mahlûk arasında kavuşturucu bir râbıta vardır. Bundaki mânâ ve hikmet; kul, Hâlık'ını unutmazsa bitmez tükenmez nîmetlere kavuşur. Bu mânânın tekâmül (gelişmesi) ve tesânüdü (dayanağı) ise, huzûrdur. Huzûr, Allahü Teâlâyı hiç unutmamak demektir.*" Hâfız Osman Bedreddîn'in bunları büyük bir dikkat ve şevkle dinlediğini gören o zât, onun istek ve meylini iyice anlar. Aralarında vardıkları karara göre her gün Ebulkasım köyüne gelecek ve ders alacaktır. Bundan sonra Osman Bedreddin, her gün Erzurum'dan Ebulkasım köyüne gidip ders alıyor sonra dönüyordu. Şöyle ki, Erzurum ile Alvar köyü arası üç saatlik mesafe idi. Gece yarısı kalkıp yola düşer, sabah namazını Alvar köyünde kıldıktan sonra Ebulkasım köyüne gider ders alırdı. Erzurum'dan bu köye gidiş gelişlerdeki çektiği zorluklara aldırmadan yıllarca her gün Ahmet Meramî'nin derslerine devam etmiştir.
http://www.sufism.20m.com/bedreddin.htm,

3 Osman Bedreddin Erzurumî, *Gülzar-ı Sâminî*,(Sohbetler) I-II, İstanbul 1994 C. I, A. Fevzi Özçimi'nin yazdığı takdim yazısı s.29 (Bu çalışmamızda bu eseri esas alıp fikirlerine yer verdik. Bundan sonra bu eser Sohbetler adıyle geçecektir.); Osman Bedreddin, Erzurumî, Sohbetname, 1-2-3, Naşir, Cemalettin Emiroğlu, Ankara 1983, (önsöz) s.11-15; Ziyaeddin Uz, 1920 doğumlu, Osman Bedreddin'in ikinci eşinden küçük oğlu olup halen sağdır. Elazığ'da ikamet etmektedir.

4 93 Harbi olarak da tarihe geçen 1887–1878 yıllarında Osmanlılarla Ruslar arasında meydana gelen bir savaştır. Osmanlı devleti III. Selim den itibaren idari, askeri, mali, ekonomik ve eğitim alanlarında yaptığı reformlarla toparlanmaya çalışmış ise de liberalizm ve milliyetçilik akımının etkisiyle, ülkedeki çalkantıların sonu bir türlü gelmiyordu. Avrupa devletlerinin tahrik ve teşviki ile XIX. y.y. başından beri şiddeti gittikçe artan dini, ırkî ve milli mahiyetteki isyan hareketleri Babıâli'nin nüfusunu ve hakimiyetini balkanlarda iyice zayıflatmış ve kırmıştı. Nitekim Yunanistan 1929'da bağımsızlık ve Osmanlı devleti aleyhine genişlemeye çalışırken diğer Hristiyanlar özerklik ve ıslahat peşinde koşuyorlardı. Osmanlı devleti Balkan Meselesiyle uğraşırken iç işlerinde rahat değildi. 30 Mayıs 1876 da bir ihtilal-

Bu savaşta Osmanlı komutanı Gazi Ahmet Muhtar Paşa Erzurum kalesine çekilerek hattı müdafaaya çalışır. Savaşın kazanılmasını sağlayacak bu müdafaa ile harbin sonucunda düşündüğü taarruz için Erzurum halkının moralini ve manevi gücünü yükselterek savaşta başarı sağlamak gayretindedir. Bu ortamda halkta mücadele gücünü arttırmak ve halkı heyecanlandırmak için bir kıvılcıma ihtiyaç vardır. Osman Bedreddin, hocası Ahmet Meramî'nin tavsiyesi üzerine gönüllü olarak orduya katılmıştır. Harbin başlamasının ertesi günü 8 Kasım 1877 günü Osman Bedreddin, sabah Kars kalesi Camiinden ezan okur. Bu ezan halkı düşman karşısında cesaretlendiren kıvılcım olmuştur. Erzurum halkı bu ezan sesinden çok etkilenerek camiye koşar, sabah namazını kılan halk, hızlıca evlerine dağılarak düşmanla savaşmalarına silah olarak yardımcı olacak ne varsa yanlarına alarak cepheye koşarlar. Erzurum halkının da desteğiyle ordu güçlenmiştir. Rus ordusu dağıtılarak düşman güçlerini geri çevirmeyi başarmıştır.

Savaşın başladığı sabah, okuduğu ezanla halkı heyecanlandıran Osman Bedreddin, düşmanla ön saflarda çatışarak Erzurum halkına büyük bir cesaret örneği olmuştur. Okuduğu etkileyici ezan ve savaş esnasında gösterdiği cesaret ile Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın dikkatini çekmiştir.[5] Bu sayede Gazi Ahmed Muhtar Paşa

---

le Abdülaziz tahtan indirilmiş yerine V. Murat tahta çıkarılmıştı. Üç ay sonra tahttan indirilerek II. Abdülhamid padişah ilan edildi. (31 Ağustos 1876); Öztuna, Yılmaz, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994 (I-XII) C. V, s. 134; Akşın, Sina, *Osmanlı Devleti* (1600-1908) *Türkiye Tarihi*, İstanbul 2000 C.III, s.155; Kodaman, Bayram, *Osmanlı Siyasi Tarihi* (1876-1920) Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi içinde C. XII, s. 137; Osmanlı bu sıkıntılarla uğraşırken Ruslar, Balkanlardaki Slavların haklarını koruma bahanesiyle bağımsızlık vadettiği Romanya'nın topraklarını 24 Nisan 1877'de geçerek Osmanlı devletine savaş açtı. Balkan cephesi ve Anadolu cephesi olarak savaş iki yönden başladı. Balkan cephesinde Gazi Osman Paşa Ruslara karşı büyük bir zafer kazandı. Anadolu cephesinde ise Gazi Ahmet Muhtar Paşanın gayretiyle büyük bir mücadele verildi. Ayastefanos antlaşması ile ateşkes yapıldı. Ancak şartları ağır olduğu için Berlin Antlaşması imzalandı.93 harbi ile Berlin antlaşması Osmanlı devleti için sonun başlangıcı olmuştur. Bununla birlikte artık devletin fiilen paylaşılması süreci başlatılmış ve buna Avusturya ve Rusya'dan sonra İngiltere de katılmıştır. Kodaman, a.g.e., C.XII, s.150.

5 Gazi Ahmed Muhtar Paşa, halkı bu derece heyecana getiren ezân-ı Muhammedî'yi kimin okuduğunu öğrenmek istedi. Bulunması için yâverlerine emretti. Etrâfa dağılan yâverler ve çavuşlar ezânı okuyan zâtı arayıp buldular. Bu zât, Erzurum'un Abdurrahmân Ağa mahallesinden Hoca Selman Sükûtî Efendinin oğlu Hâfız Osman Bedreddîn (İmâm Efendi) idi. Bu husus Gâzi Ahmed Muhtar Paşaya arzedilirken, orada bulunan cephe kumandanı Kurt İsmâil Paşa onun ismini duyar duymaz ileri çıkıp heyecanla Paşanın yanına yaklaştı ve şöyle dedi: "Paşam, ezânı okuyan zâtı tanıdım. Erzurumlu miralay Bahri Beyin kumandasında, heybetli, vakarlı, temkinli hareketleriyle ve bilhassa düşmana taşla hücumu dikkatimi çekmişti. Elinde silâh yoktu. Düşmanı taşla kovalıyordu. Attığı taş mutlaka hedefine ulaşıyor ve bir düşman askerini öldürüyordu. Onun taş atması, düşmanı bir bir yıkması şaşılacak bir hâldi. Çok dikkatle seyrediyordum. Bu zâtta mânevî bir hâl var diye düşünüyordum. Bu sırada kulağıma gazâya katılan iki Erzurumlu kadının konuşmaları geldi. Nene Abla adında bir kadın; "Hadîce bacı, bak görüyor musun? Selman Efendinin oğlu Hâfız Osman Bedreddîn Efendi düşmana taş atar-

28. Alayın 3. Tabur imamlığına tayin eder. Osman Bedreddin tabur imamı olduktan sonra kendisi İmam Efendi diye anılmaya başlanır.[6]

Osman Bedreddin, 93 Harbi esnasında Erzurum cephesinde savaşmaya gelen birçok ilim ve irfan sahibi zatla tanışma fırsatı bulur. Savaş esnasında birkaç arkadaşıyla esir düşse de kaçmayı başarırlar. Bundan sonra Osman Bedreddin 1896-98 yılları arasında Erzurum Kale Taburlarında misafir olarak kalmış 1899 senesine gelindiğinde taburuyla birlikte Diyarbakır'a tayin edilmiştir.

Osman Bedreddin, Diyarbakır'da görevli iken bir arkadaşı ona Palu'da büyük bir zatın olduğunu söylemiştir. Arkadaşıyla birlikte Palu'ya gelerek Palu'da ikamet eden Şeyh Ali Sebti Efendi'nin talebesi[7] Mahmud Saminî ile tanışır ve ondan manevî dersler alır.[8] 1288/1812 yılında Elazığ'ın Palu ilçesinde dünyaya gelen Mahmud Saminî'nin soyu Hz. Hüseyin'e dayanmaktadır. Osman Bedreddin görevi nedeniyle Palu'da yaklaşık dört sene kalmıştır. Bu süre zarfında Osman Bedreddin, evliyânın büyüklerinden Seyyid Tâhâ-yı Hakkârî'nin oğlu ve halîfesi Seyyid Ubeydullah ile Seyyid Tâhâ-i Hakkârî'nin halîfelerinden, Kufrevî Şeyh Muhammed ve Gümüşhâneli Ahmed Ziyâeddîn ve Erzincanlı Terzi Baba lakabıyla meşhûr Şeyh Hayyât'ın talebelerinden Hacı Fehmi efendiler ile sohbet etti.

---

ken ikinci bir taşı atmak için yere eğilip almasına lüzum kalmıyor! Taş kendiliğinden eline yükseliyor o da atıyor" diyordu. Bu sözü duyunca daha dikkatli baktım. Söylenen gerçekten doğruydu; hâdiseyi gözümle gördüm. O, yere eğilmeden taş eline geliyor, alıp atınca bir düşmanı yıkıyordu. Bu kahramanın velî bir zât olduğunu anladım ve kerâmetini gözlerimle gördüm."
http://www.sufism.20m.com/bedreddin.htm,

6 Erzurumî, (önsöz) C. I, s. 29.

7 *Şeyh Ali Sebdi Efendi;* Mardin'in Savur ilçesine bağlı "Kırkdirek" köyündendir. Doğum tarihi 1202 olarak rivayet edilir. Ancak kesin değildir. Babasının ismi Süleyman dır. ilk derslerini babasından almış sonra yörenin tanınmış hocalarından ders almıştır. Köyünde medrese hocalığı yapmıştır. Abdullah Dahlevi'nin emriyle Şam'a giden Mevlana Halid-i Bağdad-i Ali Sebdi Efendi'yi beraberinde götürür. Ali Sebdi Şam'da on bir yıl şeyhine hizmet ettikten sonra icazetini alır. Palu'da görevlendirilmiştir. Palu'ya yerleşir. Burada 45 yıl kalarak halkı, irşad eder. 1871 yılında vefat eder. Arkasında Şeyh Saminî Efendi'yi bırakır. Nakşî tarikatı bölgeye ilk defa Ali Sebdi Efendi ile girmiştir. Osman Bedreddin'in hocası Saminî Efendinin hocasıdır.

8 Şeyh Mahmut Saminî, aslen Elazığ'ın Palu ilçesinin eski adı Huh yeni adı Beyhan olan beldesindendir. Kesin olmamakla birlikte doğum tarihi 1812 yılı olarak rivayet edilir. Tasavvufi eğitimini Nakşi Şeyhi Ali Septi Efendinin yanında tamamlamıştır. "Saminî" sıfatını tarikat geleneğine uygun olarak gelmiştir. Saminî sekizinci anlamına gelir. Şeyh Ali Septi Efendinin sekizinci halifesidir. Saminî pek çok talebe yetiştirmiştir. Bunlar Osman Bedreddin, Mustafa Naci Efendi, Miyadın'lı Mehmet Efendi gibi mutasavvıflardır. Şeyh Saminî 1895 yılında vefat etmiştir. Mezarı Palu'da'dır. Saminî efendi, halifesi Osman Bedreddin'e şu nasihatlerde bulunmuştur.
"Hafız, ne söylersen söyle, hep kitaptan konuş. Bunda iki faide vardır. Birincisi; Sen aradan çıkmış olursun, böylece kendine gurur da gelmez İkincisi; Biri itiraz ederce başkasının sözü olduğu için nefsin araya girmez. Bu suretle hiddet ve can sıkıntısına düşmezsin." Aydoğmuş, Günerkan, *Harput Kültüründe Din Alimleri,* Elazığ, 1998, ELESKAV, s. 111-113.

Osman Bedreddin daha sonra görevi gereği taburuyla birlikte Dersim'e gider. Buradan da taburu Dersim'den Çemişgezek'e gönderilince senelerce Çemişgezek'te kalır. Buradan sık sık Palu'daki hocası Mahmud Saminî Efendi'nin yanına giderek maneviyat derslerini ilerletir. Osman Bedreddin otuz senelik askerlik hizmetini tamamladıktan sonra 1909/1330 yılında emekli olur. Bundan sonra Harput'a yerleşen Osman Bedreddin, burada ilmi ve tasavvufi faaliyetleriyle hayatını sürdürür.

Osman Bedreddin Erzurumî 1909'dan, vefatı 1924 yılına kadar ömrünü Harput'ta halka sohbetler yaparak onları yaşayışı ve ahlâkıyla eğiterek geçirmiştir. Ayrıca çevre il ve ilçelere de sık sık seyahatler etmiş, Elazığ ve Tunceli'nin merkez ve ilçeleri başta olmak üzere Keban, Ağın, Çemişgezek, Arapgir, Kemaliye (Eğin) Divriği, Kemah, Pertek, Hozat gibi civar il ve ilçelerde halka vaazlar vermiş ve sohbetlerde bulunmuştur. Bu esnada da pek çok talebe yetiştirmiştir.[9] Şu anda da onun tarikat

---

9 Osman Bedreddin Erzurumi'nin Yaşadığı Dönemde Harput'ta bir çok ilim sahibi âlim bulunmaktaydı. Bunlardan büyük bir kısmı da Osman Bedreddin'e intisaplı idiler. Bunlardan bir kaçını burada zikretmek yerinde olacaktır.

Müderris Hüseyin Efendi; Elazığ'ın Ağın ilçesinden olup Harput'ta Kamil Paşa medresesinden mezun olduktan sonra İstanbul'a giderek tahsiline Beyazıt Medresesine devam eder. Daha sonra Burada "Devriye Müderrisliği" görevine getirilir. Bir süre sonra Ayasofya Camiine vaiz olarak atanır. Vaazları insanlar tarafından çok ilgi çeker. İstanbul'un âlimleri ve seçkin kişiler Cuma günü onu dinlemeye gelirler. Elazığlılar da akın akın bu camiye gelirlerdi. Padişahın yakın adamı Hacı Ahmet Paşa tarafından saraya çağrılır. Bu ara saray erkânında vaaz ve nasihatlar da bulunur. Babasının isteği üzerine Ağın'a döner. Hacı Ali Paşa'nın yardımıyla Ağın'da bir medrese açılır. Hüseyin Efendi de bu medresenin müderrisi olur. Bu medreseye Ali Paşa Medresesi ismi verilir. Hüseyin efendi'nin Osman Bedreddin ile karşılaşmaları, Osman Bedreddin'in Ağın ziyareti sırasında müridi olan Hasip Bey vesilesiyle olmuştur. Hüseyin Efendi, Osman Bedreddin'e çok zor sorular sorar. Osmen Bedreddin, bu soruları kolaylıkla cevaplar. M. Hüseyin Efendi, Osman Bedreddin'e intisab eder. Bundan sonraları Osman Bedreddin, Ağın'dan Kemaliye'ye geçerken her seferinde müderris Hüseyin Efendi'yi yanına alırdı.

Hacı Tevfik Efendi; 1864 yılında Harput'ta doğmuştur. İlk tahsilinden sonra medreseye devam etmiştir. Harput'un ileri gelen âlimlerinden ders alır. Tasavvufa Nakşî tarikatını seçerek Nakşî Şeyhi Mahmut Saminî'ye intisab eder. Saminî efendi'nin ölümü üzerine Osman Bedreddin'e ve Alay müftüsü Hacı Said Efendi'ye gider. Onlardan ders alır. Hacı Tevfik Efendi Harput'a yerleşince Osman Bedreddin onun yanından ayrılmaz. Birlikte idadide tefsir ve hadis dersleri vermeye başlarlar. 1951 tarihinde vefat eder. Harput'un son ulemasıdır. Kabri Harput'tadır.

Müftü Mehmet Kemalettin Efendi; 1867 yılında Harput'ta doğmuştur. Babası Harput'un sayılı âlimlerinden olan Hacı Abdulhamit Efendi'dir. On yaşında iken babasının isteği üzerine ramazan ayında Kuran-ı Kerim'i ezberler. Önce Cevheriye Medresesini, sonra Kamil Paşa Medresesini bitirir. Babasının yerine Kamil Paşa medresesine müderris olur. Bunun yanı sıra Sara Hatun caminde vaizlik ve ders-imamlığı görevlerini yürütür. İstinaf mahkemeleri üyeliği ve Mamüratü'l Aziz müftüiüğü yapar. Harputta açılan Darülhilafe de (yüksek okul), hadis, usul ve fıkıh dersleri verir Hastalığı nedeniyle İstanbul da bulunduğu sırada Osman Bedreddin'i rüyasında görür. Harput'a dönünce Osman Bedreddin'e intisab eder. 2 Şubat 1939 tarihinde vefat eder.

Semerci Hoca (Feyzi Çiftçi); 1890 yılında Harput'ta dünyaya gelmiştir. İlk derslerini müderris Halil verir. Medrese tahsilini tamamlayamadan vatani görevini yapmak üzere İstanbul'a gider. Asker-

silsilesini sürdüren bir zat Elazığ'da yaşamakta ve tasavvuf eğitimini sürdürmektedir. 1911 yılında Hac vazifesini yerine getiren Osman Bedreddin, 17 Ekim 1924 yılında Harput'ta vefat etmiştir ve Harput'ta gömülmüştür.[10]

Osman Bedreddin'nin Talebeleri tarafından sohbetleri not edilerek bir araya getirilmiş *Gülzâr-ı Sâminî Sohbetler* isimli eseri ile *Gülbin-i İrşâd* ve *Mecâlis-i Samiye*

---

lik dönüşü bir müddet Osman Bedreddin'in sohbetlerine katılır. Onun vefatı üzere hacı Tevfik Efendi'ye intisab eder. Semercilik yapmasından dolayı "semerci" lakabını alır. Semerci hoca, Arapça, Sarf, Nahiv, Gramer, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, akaid gibi konularda kendisini iyi yetiştirmiştir. Önce imamlık daha sonra vaizlik yapmıştır. 1969 yılında vefat etmiştir.

Miyadınlı Mehmet Efendi; 1838 yılında eski adı "Miyadın " olan Yemişlik köyünde dünyaya gelmiştir. Genç yaşta Palu'da bulunan Şeyh Mahmud Samini'ye intisab eder. Bu hocadan dersler almaya başlar. Üstün ahlak ve bilgisi sayesinde hicri 1286 yılında hocası Mahmut Saminî'den icazet alarak halkı irşad eder. 1913 veya 1918 yıllarında ölmüş olduğu söylenir.

Kâzım Efendi; Aslen Harputlu'dur. Osman Bedreddin'in halifelerindendir. 1894 yılında Harput'ta doğmuştur. Osman Bedreddin'den dersler almıştır. Osman Bedreddin'e intisab ederek sohbetlerine devam eder. Osman Bedreddin'e ve Mustafa Naci Efendi'ye çok bağlıdır. İcazetini Osman Bedreddin'den almıştır. Daha sonraları Elazığ'a yerleşmiştir. Sohbetlerine burada devam etmiştir. 1967 yılında vefat etmiştir. Elazığ'da ki Nakşi kolunun son şeyhidir. Bu halka şöyledir. Şeyh Ali Sebdi, Mahmut Saminî, Osman Bedreddin, İrfan Oğlu Hoca Saadettin Efendi ve halen hayatta olan Halid Çakmak'tır.

Hacı Sadettin Efendi; Aslen Harput'ludur. Alim bir aileden gelir. Babası hafız ve hocadır. İlk tahsilini babasının yanında, babasının vefatından sonra dedesinin yanında yapmıştır. Daha sonra Osman Bedreddin'e intisab etmiş ve Osman Bedreddin'in müridlerinden olmuştur. Osman Bedreddin'den icazet almış bir çok kişiyi yetiştirmiştir. Tilenzit köyünde 36 yıl imamlık yapar. Yetişmesinde Osman Bedreddin'in etkisi büyüktür. Onun ölümünden sonra Kazım Efendi'nin sohbetlerine devam eder. 29 Ekim 1968 de vefat eder. Vasiyeti üzere Harput'a hocası Osman Bedreddin'in türbesinin bitişiğinde defnedilir. Bkz.: Aydoğmuş, a.g.e., s. 49-52,57-59, 65-67, 111-113, 157-160, 163-164.

10 Osman Bedreddin yakınlarına bıraktığı vasiyetini burada zikretmek istiyoruz.
Ey benim evlâd, birâder ve akrabâlarım! İslâmiyette ve doğru yolda bulunan kardeşlerim! Benim Ehl-i sünnet vel-Cemâat mezhebi üzere bir müslüman olduğuma Cenâb-ı Hak şâhidimdir.
Lütuf ve ihsânına karşı Allahü Teâlâ'ya hamd ederim. Şâyet ömrüm tamam olup, Allahü Teâlâ'nın emri üzerine âhirete göçüp, ilâhî rahmete nâil olursam, son ömrümde düşmanımız olan nefis ve şeytan tarafından şaşırtılmak istenirsem, inşâallah ben onları dinlemem. Ancak, İslâm dîninde olduğumu şimdiden işitip, kıyâmet gününde müslümanlığıma şâhitlik etmenizi istiyorum.
Allahü teâlânın birliğine inanıyorum, elhamdülillah. Allahü Teâlâ'dan başka ilâh yoktur. Muhammed Aleyhisselâm O'nun kulu ve resûlüdür. Yalnız Allahü teâlâ vardır. O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O, her şeye kâdirdir.
Sizden Allahü teâlânın birliğine olan bu îmânıma şâhid olmanızı istirhâm ediyorum. Ben âciz ve günahkâr bir kulum. "Allahü teâlânın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allahü teâlâ (şirkten tövbe ve îmân etmek sûretiyle) bütün günahları affeder." (Zümer sûresi: 53) meâlindeki âyet-i kerîmesini kendime delîl edinip tövbe ederek, Rabbimin rahmetine sığınıyor, Peygamber efendimizin şefâatına kavuşmayı ümid ederek gidiyorum. Evliyâullahın, Allahü teâlânın sevdiği kullarının ve Nakşibendiyye büyüklerinin bu günahkâr kula mânevî yardımlarını ümid ederim. Bilhassa Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî, Muhammed Behâeddîn Buhârî, pîrim Mevlânâ Hâlid, Şeyh Ali S ebti, hocam Mahmûd Sâminî ve babamın mânevî yardımlarını ve Allahü Teâlâ'nın katında bu fakîre şefâatçi olmalarını ihsân ve ikrâmlarından ümid ederim. Vefât ettiğimde üzerime Kur'ân-ı kerîm okuyunuz. Allahü teâlâ bu âcize ve bütün din kardeşlerime îmân ve hüsn-i hatîme nasîb eylesin! Âmin.

adlı kaside tarzında kitapları vardır.[11] Bunun yanı sıra *Mektûbat* isimli kendi mektuplarından oluşan bir eser de kısa bir süre önce yayımlanmıştır.[12]

Osman Bedreddin iki defa evlenmiştir. İlk hanımdan 7 çocuğu ikinci hanımdan 2 çocuğu dünyaya gelmiştir. İkinci hanımdan en küçük erkek oğlu Elazığ'da Ağır Ceza mahkemesi başkanlığı yapmış ve 1989 yılında emekli olmuştur. Halen sağ olup Elazığ da ikamet etmektedir.

c. Şahsiyeti

Osman Bedreddin Efendi, kendisini tasavvuf yolunda yetiştirmiş sosyal hayatı ile çevresindekilere örnek olmuştur.

Temizliğine çok dikkat eder daima temiz elbise giyerdi. Giyimi sade ve güzeldi. Yeşil, beyaz, lacivert ve siyah renkler tercih ederdi.

Yemekten önce ve sonra ellerini yıkardı.

Irk, mezhep, düşünce ve zengin-fakir ayırımı yapmadan tüm davetlere icabet ederdi.

Kibir ve gururdan uzak idi.

Misafiri çok sever ve çok olurdu.

Hediyeleşmeyi severdi.

Kendisine verilen hediyenin daha güzeliyle karşılık verirdi.

Çocuklara sevgi ile yaklaşırdı.

Vakarlı bir yürüyüşü vardı. Yürürken acele etmez ne çok yavaş ne de çok hızlı yürürdü.

Öğrencilere bir baba şefkati ile davranırdı.

Diz çökerek sofraya otururdu.

Devlete mutlak suretiyle itaati savunurdu. Devlete karşı olanlara "bizden değilsiniz" derdi.

Aktif siyasete katılmaya soğuk bakan Osman Bedreddin, farklı din mensuplarına sevgiyle yaklaşırdı.

---

[11] Soysaldı, İhsan, "Osman Bedrüddin'in Tasavvuf Felsefesi", Tasavvuf Dergisi, Ankara 2003, sa IX, (273-282) s. 275; Yerebasan Ülkü, *Osman Bedreddin Erzurumî'nin Fikirleri*, FÜSBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2003, s. 3.

[12] Bu eser de *Sohbetler* isimli eserin bir benzeri mahiyetinde *Gülzâr-ı Sâminî* Mektûbât I-II, ismiyle Mart 2006'da Marifet yayınları tarafından yayımlanmıştır. Eserin takdim yazısını A. Fevzi Özçimi yazmıştır. Birinci Cildin ilk kısmında Hocası Mahmud Sâminî'den 12 mektup ilaveli olarak, 121 mektup birinci ciltte, 117 mektup ta ikinci ciltte olmak üzere toplam 238 mektup yer almaktadır.

Farklı din ve milletlerden olan insanlarla ve özellikle Elazığ'da yaşayan Ermeni vatandaşlarla iyi ilişkileri ile bilinmektedir.[13]

d. Harput

Osman Bedreddin Erzurumî, hayatının en önemli ve en verimli yıllarını, hocası Mahmut Saminî'nin tavsiyesi üzerine yerleştiği Harput'ta geçirmiştir. Bu yüzden Harput hakkında kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır.

Harput ve yöresi, Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biridir. Yerleşme tarih öncesi dönemlere kadar uzanır. Malazgirt Meydan Muhaberesi sonucunda Harput Türklerin eline geçmiştir. Bundan sonra sırayla Çubukoğulları beyliğinin, Artukluların, Harizmlilerin, Dulkadiroğullarının, Akkoyunluların, Safevilerin eline geçmiştir. En son 1515 Çaldıran zaferinden sonra ise Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

Harput, Elazığ'dan 4 km. uzaklıkta tepede bir yerde bulunmaktadır. Yerleşmeye elverişli olmayışı, tabiat şartlarının zorluğu gibi nedenlerle gelişememiştir. 1834'te şehir Mamüratü'l-azîz (Elazığ) vilayetin merkezine taşınmıştır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyılın başlarında Ermeniler arasında Protestanlığı yaymaya çalışan Amerikan Misyonerleri Harput'a yerleşmişler ve 1876 da bir de kolej açmışlardır. I. Dünya savaşından sonra Ermeni nüfusu başka yerlere göç etmiş, Harput'ta yaşayan Müslümanların birçoğu aşağıdaki Mamüratü'l-aziz'e göçmüş, böylece Harput Harabe bir belde haline dönüşmüştür.

e.Osman Bedreddin Erzurumî Tasavvuf Anlayışı

1.Tasavvufa Bakışı

Osman Bedreddin, tasavvuf konusundaki görüşlerini kısa ve özlü ifadelerde açıklamaktadır. Tasavvufun bir hal ilmi olduğu göz önünde bulundurulacak olursa yaptığı tasavvuf tanımlamalarında; Osman Bedreddin'e göre *tasavvuf, "içi, derûnu kötü ahlâktan temizlemek, iyi ahlâk ile muttasıf olmaktır."* Yahut *"Zahirî ve Batınî ilimleri hıfzetmektir"*

Osman Bedreddin'e göre tasavvuf, satırlardan okunarak elde edilecek kuru bir bilgi değildir. Yani genel bir tabirle tasavvuf; *kâl ilmi değil; hâl ilmidir.* Dolayısıyla *"İlmi bir İnsan-ı Kâmil'in ağzından alınız"* hükmünce tasavvuf bir konuşan kitaptan kendi vücut kitabını okumakla ancak öğrenilir ve bilinir.[14]

---

[13] Ziyeaddin Uz.

[14] Erzurûmî, *a.g.e.*, I, 63.

Osman Bedreddin, tasavvufu; Allah bilincinin kulda yer etmesi, kendisinin ne için yaratıldığını unutmadan yaşaması, nefsin kötü istek ve arzularına karşı durması şeklinde özetlemektedir. Bedrüddin Erzurumî'nin tasavvufa getirdiği bu yorumlar, genel olarak kendinden önceki mutasavvıfların görüşlerine paralellik arz etmektedir.

Osman Bedrüddin Erzurumî, tasavvufu, sözlü ve yaşanan tasavvuf olmak üzere iki kısma ayırmaktadır. Söze dayanan tasavvufun herhangi bir söz hakikat bile olsa, onun nihayet bir söz olduğunu, yaşanan tasavvufun ise, söz ve büyük faydasının anlatmaya ve tabir etmeye güç yetirilemeyeceği, tatmayan bilmez, bilen söylemez şeklinde açıklar.

Osman Bedreddin'e göre ise tasavvufun mevzuu, "Gafletten sakınarak her an huzur-u ilâhîde olduğumuzun idrakini iktisab ve istihsal etmektir. Bu yolla kişiyi nefsin kötü huylarından arındırıp, Mevlâ'ya lâyık bir kul haline getirmektir."[15]

2. Tasavvufta İnsan

Osman Bedreddin'e göre tasavvufun asıl konusu insandır. Mutasavvıfların başlıca gâyesi, insan probleminin mahiyetini çözmek; insanın yaratılışını, tekâmülünü, bilgisinin mahiyetini ve âkibetini idrâke çalışmaktır.[16]

Sûfîlerce de zikredilen, insanın büyüklüğü konusunda Osman Bedreddin şunları söyler:

"...Hulâsa, insanın büyüklüğünü tamamen tarif edemiyoruz. Yalnız şu kadarı denilebilir ki, "insanda Allah'tan bir şey vardır ve Allah o tecellîsiyle insanda bulunuyor." İşte insanın büyüklüğüne bu şeref-i azîm kâfidir. Nasıl kâfi olmaz ki, "şems-i zât" ancak bu insanda işrak eder (doğar). Ve O'nun ef'al ve sıfat tecelliyâtının mazharı ve muzhiri ancak Hz. İnsandır."[17]

Ayrıca insanın büyüklüğünün, *" düşmanının büyüklüğü ve ibtilâsının büyüklüğü"* ile orantılı olduğunu ifade eden Osman Bedreddin, şunları söyler:

"...Nitekim Hz.Musâ (a.s.) ın düşmanı Firavun idi. Aleyhisselâtü Vesselâm Efendimizin de düşmanı Ebu Cehil idi. Gerek Firavun, gerekse Ebu Cehil maruf ve meşhur kimselerdi. İşte Peygamberân-ı Zîşan Hazretlerinin düşmanı böyle büyük olduğu gibi iptilâları da pek büyüktü. Onlar gibi hiçbir fert, iptilâya duçar olmamıştır.

---

[15] Erzurûmî, *a.g.e.*, I, 34.
[16] Ateş, Süleyman, *İslam Tasavvufu*, İstanbul 1992, s. 516.
[17] Erzurûmî, *a.g.e.*, I, 555-556.

Bizim için de neftsen büyük düşman yoktur. Bizim de Firavun'umuz, Ebu Cehil'imiz nefsimizdir. Bir salikin ilk işi nefsini düşman bilip, onunla dost olmamaktır. Ancak böyle bir salik terakki eder, murad ve maksadına ulaşır..."[18]

Görüldüğü üzere Osman Bedreddin, insanın en büyük düşmanının kendi nefsi olduğunu ifade etmiş ve manevî yolda terakki edebilmek için, insanın nefsini kendine düşman bilmesi gerektiğini haber vermiştir. Ayrıca, bu manevî terakki esnasında, insanın maneviyatı ölçüsünde *"düşman ve ibtilâlarla"* da karşılaşacağını da bize bildirmiştir.

Osman Bedreddin insanları dört kısma ayırarak bunları şöyle tavsif eder:

Birinci kısım nâs: Nefs ve ruhlarıyla es'ad olanlar. Bunlar, enbiya-i zîşan ve bunlara tâbi olarak veraset-i tâmmeyi ihraz eden evliya-i kirâm hazerâtıdır. Bunlar mazhar-ı esmâ ve sıfat ve mir'at-ı Zât olup emr-i Hakk'la mahlûk-u Hüdâ'yı hem emre hem de evâmirin âmirine davet ederler ve böylece onların da vazifelerini tekmil ile asıllarına ric'at ederler...

İkinci kısım nâs: Nefs ve ruhları ile (eşkâ) olanlardır. Bunlar küffâr ve müşrikîndir. Mü'minlerden de günah-ı kebâir ve meâsîde musır olanlar bu sınıfa mülhaktır. Bunlar istidat ve rûhâniyetlerini zâyi etmiş ve hayât-ı hayvaniye ile kalmışlardır. Kur'an-ı Kerim'deki *"bel hüm edall"* (belki hayvandan daha aşağıdır.)[19] buyruğ-u ilâhîsi bunlar hakkındadır.

Üçüncü kısım nâs: Nefsleri ile şekavette bulundukları halde ruhları saadette bulunduğundan sonunda libâs-ı saadeti giyerler. Küffardan hidâyet bulanlarla, mü'minlerin âsilerinden, son zamanda tevbe ve inâbe-i Hakk'a ric'at ve muvâfakat edenler bu kısma dâhildirler. Bunlardan velâyet derecesine kadar ulaşanlar vardır.

Dördüncü kısımdaki nâs ise: Sûrette nefsleriyle libas-ı saadette görünürler, fakat neticede libâs-ı şekâveti giyerek dünyayı terk ederler. Ümem-i sâlifede böyleleri çok olmuşsa da, sâye-i Peygamberî'de bu ümmete iyilikten fenalığa, saadetten şekâvete pek az; fakat şekâvetten saadete dönen pek çoktur. Elhamdülillah sümme elhamdülillah..."[20]

Yukarıda yapılan izahatta görüldüğü üzere Osman Bedreddin, insanları mânevî derecelerine göre sınıflandırmış; bunların en başında enbiyâyı ve veresetü'l-

---

18 Erzurûmî, *a.g.e.*, I, 53.
19 Furkan, 44.
20 Erzurûmî, *a.g.e.*, I, 409.

enbiyâyı saymış, son mertebede de nefslerinin zebûnu haline gelmiş olanları zikretmiştir.

3. Tasavvufta Mürşid-i Kamil'in Yeri

Osman Bedreddin, Gülzâr-ı Sâminî adlı eserinde şeyhlerin "urûc ve nüzûl"lerinin tam olması gerektiği üzerinde durarak şunları söylemektedir: "Şeyhlerin urûc ve nüzûlü tam olmalıdır ki, mürid için istifâde ve istifâze mümkün olsun. Şeyhlerin nüzûlünün az olması mürid için o kadar faydalı olmaz. Çünkü böyle olursa mürid ile şeyh arasında tam bir münasebet bulunmaz. Münasebet mevcut olmazsa, istifâde ve istifâze (feyz alışverişi) mümkün olmaz."[21]

Osman Bedreddin mezkur eserinde, eskiden yapılan uzun riyâzet ve mücâhedenin artık günümüzde mümkün olmadığını ve Cenab-ı Hakk'ın az zamanda da insanı kemâle erdirmeğe kâdir olduğunu ve bunda da Mürşid-i Kâmil'in rolünün büyük olduğunu ifade etmiştir. Konuyla ilgili olarak şunları zikreden Osman Bedreddin, aynı zamanda sohbetin günümüzdeki önemine de vurgu yapmıştır: "*Zamanımızda şeyhlerin sohbeti pek büyük, pek tesirlidir. Bir dem sohbet, yüz sene nafile ibadetten daha hayırlıdır. Allah adamları ile bir an sohbet etmek, yüz sene müddetle yapılan kuru bir riyâzetten daha iyidir.*"[22]

Osman Bedreddin, yapılan ibadetlerde ve amellerde "ihsan kıvamını" yakalayabilmek ve Allah Teâlâ'ya kurbiyet kazanabilmek için bir mürşid-i kâmile bağlanmanın gerekliliğini şu sözleriyle ifâde eder: "*Bize yakışan Kur'ân'ın evâmiriyle âmil, ahlâkıyla mütehâllik, hakâyık ve esrarı ile mütehakkik olmaktır. İnsanın kemâli bu üç şeyledir. Hâlbuki bunlara muvaffak olup yapmak ise, mürşitsiz olamaz. Allah ve Peygamber'e vuslata mürşid sadece bir vesiledir.*"[23]

Osman Bedreddin, ilm-i billah tahsilinin ve insan-ı kâmile ulaşmanın farz olduğunu söyleyerek, bu sözünü şöyle açıklar:

"*Malum olduğu üzere "ilm-i billah" tahsili farzdır. Aslı farz olan bir şeyin furû ve şartları da farzdır. Mesela namaz farzdır. Hâlbuki namaz için taharet ve abdest icab eder. Namazın farz oluşundan dolayı, onun şartlarından olan abdest de farz olmuştur. İlm-i billah tahsilinin şartı ise, bir insan-ı kâmile gitmek, ona yetişmek, ona mülâzemet, muhabbet etmek ve tâbi olmaktır. O halde insan-ı kâmile ulaşmak da*

---

21 Erzurûmî, a.g.e., I, 70.
22 Erzurûmî, a.g.e., I, 113.
23 Erzurûmî, a.g.e., I, 366.

farzdır. Ve bu muhakkak böyledir. Bunda şüphe etmeyiniz. Bu zatlar mânâ şahlarıdır, kendilerine de aziz denmesi bu yüzdendir..."[24]

Görüldüğü üzere Osman Bedreddin ve onun gibi hak dostları âhir zaman fitnelerinden korunmak, mânâ âleminde terakkî ederek Allah ve rasûlüne vâsıl olabilmek için, bir insan-ı kâmile meftun ve bende olunması gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Osman Bedreddin, Gülzâr-ı Sâminî adlı eserinde, bir insan-ı kâmilde olması gereken bu vasıfları şöyle izah eder:

" Bir padişaha üç şey lazımdır: Libas, tac ve taht... Sultan-ı mânevî olan her mü'mine de kezâ üç şey lazımdır: "İslâm libası, mârifet tacı, taat tahtı"...İnsan bu libası, bu tacı ve bu tahtı elde etmezse bilmem nasıl olur? Ve nerelerde kalır? Libas-ı İslâm'dan âlâ bir libas, tâc-ı mârifetten evlâ bir tac ve taht-ı taatten güzel bir taht olamaz. Müjde o mü'mine ki, ne vakit bu üç şeyi cem etti, işte o vakit sultân-ı mânâ oldu ve "insan-ı kâmil" rütbe-i celîlesini buldu..."[25]

4. Tasavvufta Kalb

4.a.Kalbin Çeşitleri

Osman Bedreddin'e göre kalbin çeşitlerini beş gurupta toplamaktadır.

"1-Kulûb-u kâsiye: Bu, küffâr ve müşrikînin ve bunlara mülhak olanların kalbidir. Bunlara emir ve nehy, inzar ve tebşir kat'iyyen tesir etmez. Kur'an'da bunlara işâreten : *"Artık kalbleri Allah'ın zikrinden (bomboş ve) kaskatı kalmış olanlar(ın) vay (haline)!" buyrulmuştur.*[26]

2-Kulûb-u münâfikîn: Bunların kalbi dünya ve nefs'le mutmaindir. Bu kalb, ahiretten, evâmir-i Rabbâniyeden ve hubb-i Mevlâ'dan i'raz etmiştir. Bunlar dereke-i esfel'dedir. Böyle olan bir kalb, dünyayı, hayât-ı hayvâniye ve sûriyye'yi, hayât-ı Bâki'ye tercih eder ve sırf dünyaya talip olur, yalnız onu sever.

3-Kulûb-u nâsiye: Bu, kulûb-u mü'minîn, yani avâm-ı mü'minînin kulûbudur. Bunlar hasebu'l-beşeriyye Cenâb-ı Hakk'ı unuturlar, nefse muvâfakat, Hakk'a muhalefet ve büyük, küçük günah ve isyana cüret ederler.

4-Kulûb-u mutmainne: Bu kalb, evliyâullah'ın kalbidir ve Kur'ân'ı Kerim'deki : *"Haberiniz olsun ki, kalbler ancak zikrullah ile mutmain olur."*[27] buyruğu bu kalblere işarettir...

---

[24] Erzurûmî, a.g.e., I, 92.
[25] Erzurûmî, a.g.e., II, 119.
[26] Zümer, 39, 22.
[27] Rad, 13, 28.

5- Enbiyâ-ı izâm'ın ve kümelîn-i evliyâullah'ın kalbleri: Bunlar kulûb-u icmâliyye ve kulûb-u vicdâniyye'dir."[28]

4.b. Kalbin Hastalıkları ve Tedavisi

Bulunduğu ortama göre şekilden şekile giren insan kalbi, Cenab-ı Hakk'tan uzaklaştığı ölçüde türlü mânevî hastalıklara dûçar olmaktadır. Bunların tedavisi ise, nefs tezkiyesi ve kalb tasfiyesini gerektiren belli tasavvufî temrinlerle mümkün olmaktadır.

Osman Bedreddin'e göre insan kalbi; gafletle, kötülük ve haramla paslanır. Bu pasın giderilmesi ise, tevhid, zikir, fikir, muhabbet vs. sâlih ameller işlemekle mümkündür. O, "kalbin pasını temizlemek için, lisanımızla "Lâilahe illallah" dediğimiz gibi, kalbimizle de zikrettiğimiz varlığı hazır bilerek zikretmeliyiz ki, o kalbin pası gitsin. Yoksa nice tevhidimiz, zikrimiz hep dışarıdandır. Böyle zikrin kalbe hiçbir tesiri olamayacağından onun pası da olduğu gibi kalır, gitmez. Belki o pas gittikçe artar, artar da o kalbi bütün bütün çürütür, mahveder." der.[29]

5. Tasavvufta Nefs

Osman Bedreddin, mezkûr eserinde nefsi "kömür"e benzeterek, temizlenmesi için yapılması gerekenleri şöyle açıklamıştır:

"Evliyâullah bu nefsi kömüre teşbih ediyorlar. Kömürü su ve sabunla ne kadar yıkarsan yıka, yine siyahlığı gitmez. Fakat kömürü bir ateşe koyarsak o kömür tedrîcen ateş rengini alır ve siyahlığı kaybolur. Nefs de böyle zulmânîdir. İbâdet ve taat-ı zâhire onun siyahlığını gidermez. Onu ancak Mürşid ve Allah muhabbeti yakar ve ruhun nûru ile o da nûr olur ve belki aynı rûha münkalib olur. Böylece o ruhun sahibi de Hz. Allah'a lâyık bir abd-i sâfî ve hâlis olur."[30]

Nefsin hem hukukunun hem de huzûzunun var olduğunu ifade eden Osman Bedreddin, nefsin hukûku ve huzûzu noktasında dikkat edilmesi gereken ölçüleri şöyle açıklamıştır:

"Nefsin hem hukuku vardır hem de huzûzu... Hukuku verilmeli ve fakat huzûzu men edilmelidir. Huzûzu: Allah'ı, Rasûlullah'ı ve Kitab'ı insana unutturmaktır. Ve insanı kendisi gibi şeytan etmektir... Nefsin hukûku: Şeriat ölçüleri içerisinde ve

---

[28] Erzurûmî, a.g.e., I, 482-483.
[29] Erzurûmî, a.g.e., I, 89.
[30] Erzurûmî, a.g.e., I, 447-448.

îtidal dairesinde onu yedirip, içirip, giydirmektir. Bu yapılmazsa insan ibâdât ve taatte bulunamaz."[31]

Nefsin insana devamlı kötülüğü emredip yaptırmaya çalıştığına inanan Osman Bedreddin, şu açıklamalara ve tavsiyelere yer verir. Nefsin kusurlarından açık olanları biliyoruz. Bunları terketmek için gayret edelim. Gizli olan ayıplarımız için de iki çare vardır.

1- Cenâb-ı Hakkı, her an ve mekânda hazır bilmek kimseye karşı tevazû gösterirken bu tevazu'u, o kimsenin şahsına değil de varlığında taşıdığı Cenab-ı Hakk'ın sırr-ı ilâhîsine karşı bir ta'zim olarak düşünmek ve ortaya koymak gerekir. Tevazu'nun bu türlüsünden korkulmaz. Çünkü nefsin hilesi araya girmez. Bu tevazu Allah içindir.

2- Ehli Hakka yakın olmaz. Bu yakınlığın verdiği imkânla onların sohbetlerine katılır ve nefsin ayıplarını yavaş yavaş farkederiz. Bu yakınlık ve sohbet insandaki zekâ ve irfanı uyandırır. İnsana yeni yeni kabiliyetler bahşeder.[32]

6. Tasavvufta Zikir

Zikri, *hafî* ve *cehrî* olmak üzere ikiye ayıran Osman Bedreddin, hafî zikrin cehrî zikirden üstün olduğunu belirterek, zikrin faziletini şöyle izah eder:

"Zikir kelimesinin her harfinden bir melek yaratılır. Fakat mesela eliften bir melek değil, üç melek yaratılır. Çünkü elif nasıl söyleniyor? Üç harfle değil mi? (elif, lâm, fe). İşte böyle her harfin telâffuzunda kaç harf varsa o kadar melek yaratılır. İşte bu melekler, zikirde bulunmuş olan için mahşere kadar istiğfar, ibâdet ve taatte bulunur. Bunların sevabı o kimsenin amel defterine yazılır."[33]

Ayrıca, zikrullah'ın hem nârı hem de nûru olduğunu söyleyen Osman Bedreddin, bunu şu örnekle açıklar:

"Zikrullah'ın hem nâr'ı ve hem de nûru vardır. Onun nâr'ı, nefs ve ahlâk-ı rezîlesini ve vücudun kesâfetine müteallik hevâ ve alâiki yakar. Onun nûru ise, bâtın-ı insâniyi nurlandırarak kulu Mevlâsına lâyık hâle getirir."[34]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in zikrin fazîletiyle ilgili hadislerinden bazıları ise şöyledir:

---

[31] Erzurûmî, a.g.e., I, 473.
[32] Erzurumî, a.g.e.,, C. I, s. 109-110.
[33] Erzurûmî, a.g.e., I, 60.
[34] Erzurûmî, a.g.e., I, 350.

"Rabbini zikredenle etmeyenin farkı, diriyle ölünün farkı gibidir."[35]

"Ebü'd-Derdâ (r.a.) tan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) ashâbına:

-*"Size en hayırlı, Allah katında en değerli, derecenizi en fazla yükseltecek, sizin için sadaka olarak altın ve gümüş dağıtmaktan daha kazançlı, düşmanla karşılaşıp da sizin onların boyunu vurmanızdan, onların da sizi öldürmesinden daha çok sevap getirecek amelin ne olduğunu haber vereyim mi?"* diye sordu. Onlar da:

—Evet, söyle dediler. Rasûl-i Ekrem de:

-*"Allah Teâlâ'yı zikretmektir."* buyurdu."[36]

"Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: Ben kulumun beni düşündüğü gibiyim. Beni zikrettiği zaman onunla beraberim. Eğer beni yalnız başına anarsa, ben de onu yalnız anarım. Şâyet beni bir toplulukla beraber anarsa, ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım."[37]

7. Tasavvufta Marifetullah

Mârifete ulaşabilmek için kişinin öncelikle kendi nefsini bilmesi gerektiğine dikkat çeken Osman Bedreddin, nefsini bilmenin ise iki mertebesi olduğunu ifade ederek, bunu şöyle açıklar:

"Nefsini bilmenin iki mertebesi vardır: İşitmek ve okumak tarîkiyle olmaksızın, bilfiil, vücûdunda, nefsin hıyânetini ve Hakk'a muhalefetini bildikten sonra, insanın bir mürebbi-i kâmil vasıtasıyla ve tarîkate sülûk ile nefsinin uyûbuna ıttılâ' hâsıl etmesidir ki, bu, mârifet-i nefsin ilk kademesidir.

Sonra bu kimse, nefsine muhalefetle ve mücâhede ile onun tezkiyesine ve tahliye-i bâtına, ihtimâm-ı tâmla nisbet-i huzurun tekarrur ve temkinine gayret eylemeli ki, bu da mârifet-i nefsin ikinci mertebesidir. Bu sâlik nefsini ârif olur. Nefsini ârif olan Rabbisini de ârif olur. Nefsinin zulmeti gider, ruhun nûrâniyetine münkalib olur."[38]

Osman Bedreddin, bâtınında "ilm-i billah" bulunmayan kişinin, yalnız zâhirî ilimle, Allah'ı kâmil manada bilemeyeceğini ifade eder.[39]

Yine, Osman Bedreddin, mârifetullahı elde etmeye ve Allah'a yaklaşmaya en büyük manilerin; *"mahluk ile ihtilat ve dünya muhabbeti olduğunu"* söylemiştir.[40]

---

35 İmam Nevevî, *Riyâzu's-Sâlihîn*, (Çev.M.Yaşar Kandemir, İ.Lütfi Çakan, Raşit Küçük), Erkam yay., İstanbul 2001, c.6, s.266.
36 İmam Nevevî, a.g.e., VI, 278.
37 İmam Nevevî, a.g.e., VI, 268.
38 Erzurûmî, a.g.e., I, 440.
39 Erzurûmî, a.g.e., I, 485.

Mârifete ulaşmanın bir çok yolu olduğunu ifade eden Osman Bedreddin, bunları şöyle sıralar: "ibâdât ve taat, nefse muhalefet, tabiat ve hevâya muhalefet vs. gibi... Fakat bu esbâbın en büyük müessiri, bir kulda aşk ve muhabbet-i Mevlâ'nın zuhûrudur. Bu aşk ve muhabbet insandaki meâsîyi giderir, ahlâk-ı zemîmesini ve en büyük günah olan enâniyetini izale eder. Ve böyle olan bir kimse de tamamiyle nâil-i mârifet olmuş ve zât-ı Hakk'a lâyık hâle gelmiş olur."[41]

8. Tasavvufta Muhabbetullah

Sûfîlere göre muhabbetin iki yönü vardır: Birincisi, kulun Allah'ı sevmesi; ikincisi de Allah'ın kulu sevmesidir. Kur'an-ı Kerim'de bu iki yöne de işaret eden âyetler mevcuttur. Mesela, Mâide Suresi 54. âyette şöyle buyrulur:

"Ey iman edenler! Sizden her kim dininden dönerse bilsin ki, Allah onların yerine öyle bir kavim getirecek ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler..."[42]

Bütün sûfîlere göre, aşk, kâinatın yaratılış sebebidir. Sûfîlerce sıkça zikredilen *"Sen olmasaydın, sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım"* hadis-i kutsî'si, âlemlerin yaratılışındaki yegâne maksadın, Cenâb-ı Hakk'ın, Hz.Peygamber (s.a.v.)'e duyduğu sevginin neticesi olduğunu ortaya koyar.

Sûfîler, aşkın, anlatılmaz; yaşanır bir hal olduğunu ifade etmişlerdir. Bu cümleden olarak, *"tatmayan bilmez, bilen söylemez"* denmiştir. Nitekim, Mevlânâ Hazretlerine *"Aşk nedir?"* diye soran birine, Mevlânâ, *"Ben ol da bil"* cevabını vermiştir.

Kâinatta var olan her şeyin sevgiden yaratıldığını söyleyen Osman Bedreddin Hazretleri de, mecâzi aşkın, hakiki aşka ulaşmada bir vesile olduğunu dile getirmiştir.[43] *"Muhabbetsiz, mahbub ele gelmez. Dertsiz dîdâr-ı yâre erilmez"*[44] diyen Osman Bedreddin, muhabbetin, mahbubdan başkasını unutmak olduğunu söylemiştir.[45]

9. Sevginin Dereceleri

Sevginin dereceleri konusunda farklı sınıflamalar mevcuttur. Osman Bedreddin, sevgiyi; *"Hub, Ved, Muhabbet ve Aşk"* olmak üzere dörde ayırır:

"1-Hub: Kulun kalbinde Cenâb-ı Hakk'a karşı uyanan bir meyil ve rağbettir ki, buna hevâ da denir. Kul bunun kadrini bilir ve lazım geldiği şekilde kullanırsa; o vakit Cenâb-ı Hakk da bu meyli arttırır ve bu meyl *"Ved"* mertebesine inkılab eder.

---

40 Erzurûmî, a.g.e., II, 114.
41 Erzurûmî, a.g.e., II, 488.
42 Geniş açıklama için bkz. Ateş, a.g.e., s.418.
43 Erzurûmî, a.g.e., I, 75-76.
44 Erzurûmî, a.g.e., I, 360.
45 Erzurûmî, a.g.e., I, 76.

2-Ved: Ved mertebesindeki kul, mübtelâ-i vird-i ilâhî olur. Bu yoldaki sa'yi devam ederse, o kulda bu ved, *"muhabbet"* e münkalib olur.

3-Muhabbet: Kul mertebe-i muhabbete ulaşmasını nimet-i uzmâ bilerek zikir ve fikrini arttırır, ahlâkı güzelleşir ve mâsivâya meyilden kesilirse, o vakit de muhabbet *"aşk"* a inkılab eder.

4-Aşk: Aşk ise mâsivâsızdır. Aşkı bulan mâşukuna vâsıldır ve vâsıla da her kemâl hâsıldır.

"Aşkı ara, aşkı bul, aşk ile dol ey Hakkı!" buyuruyor İsmail Hakkı Hazretleri. Nitekim aşksız râh-ı Leylâ'ya gitmek haramdır. Aşk demini bulanlar, Leylâ'sını da Mevlâ'sını da canında hazır bulurlar. Aşksızlar hayvan, aşkı bulanlar sultân-ı dü cihandır..."[46]

Osman Bedreddin, bu konudaki sözlerine devam ederek; aşksız Leyla'nın yoluna gitmenin haram olduğunu, aşk demini bulanların Leyla'sını ve Mevla'sını canında bulacağını belirtmektedir. Ayrıca aşksız olanlar hayvan gibi olur, diyerek bir benzetme yapmaktadır. Âşıkların iki cihan sultanı olduklarını, aşkı olmayanların ise, yemek yiyip, su içerek hayvan gibi yaşadıklarını söylemektedir.

Görüldüğü gibi muhabbet konusu, Osman Bedreddin tarafından hub, vüd, muhabbet ve aşk şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Aşksız insanın, insan olma vasfından uzak kalacağını, aksi halde hayvandan farkı olmayacağını savunmaktadır. İnsana yaşama sevinci veren enerji, aşk ve sevgi iksirinde gizlidir.

e. Osman Bedreddin Erzurumî'nin Ahlâki Görüşleri

Özellikle ameli ahlaka çok önem veren Osman Bedreddin bu noktada Kur'ân-ı Kerîm ve Hadisleri referans aldığı kadar ahlak filozoflarının görüşlerine de zaman zaman yer verdiğine şahit olunmaktadır.

Osman Bedreddin, insanın yapısının görünüşten ziyade özünün yapısına inmeye çalışır ve özün önemli olduğunu vurgular. O şöyle demektedir: Allah kimseye "Bu zengindir, bu fakirdir, bu ihtiyardır, bu gençtir" diye bakmaz. Nerede bir kalb-i selim bulursa, o'nun sahibine edeceği ikram ve ihsanı nasip eder. Bu Allah'ın adaletinin sonucudur.[47]

İnsanları ahlaki yapıları itibariyle ikiye ayıran Osman Bedreddin, bunu şu örneklemeyle açıklar. İnsanlar çeşitli tavırlar üzerinedir. Bazı insanlar yemek, içmek,

---

[46] Erzurûmî, a.g.e., I, 392.
[47] Erzurumî, a.g.e.,, C. I, s.250.

uyumak rahat etmek ve nefsin hoşlandığı şeylere tabi olurlar. Bu sıfatlar batınlarında galiptir. Bunların manaları hayvani sıfat üzeredir. Ba's ve haşirleri de bu vechile olur. Bazı insanlar da yırtıcılık, ötekini berikini incitmek, ona buna zulmetmek, kibir gibi kötü ahlak vardır. Bu tip insanların manaları yırtıcı hayvan (sıfatı) üzerinedir. Bazı insanların da batını şeytanlık üzeredir. Bu tür insanlar herkese hile ve desise ederler çevrelerindeki insanları hak yoldan çevirir. Saptırmağa çalışırlar. İnsan bu sıfatların hepsinden vazgeçmelidir ki insan-ı kamil ve halife-i Rabbânî olabilsin. Hakkın Halifesi (Halife-i Hakk) olabilmek için ilahi Ahlâkla ahlâklanmak gerekir. İnsanı hakkın Halifesi rütbesinden mahrum eden kötü huylardır. Güzel ahlâkın elde edilmesi için mücahade ,nefse muzar ve yüksek himmet ve ihtimamıyla mümkündür. Yaratılmaktan maksat ve istenilen şey insana tevdi edilmiş olan emanet ve ilahi sırrın fıtrat, safiyet ve sıfat-ı asliyesi üzere pâk ve tahir olarak kendine ulaştırmasıdır.[48]

Osman Bedreddin, ahlaki noktada iyi ahlaklıların örnek alınmasına vurgu yaparak bunu önemini vurgulamaktadır. Bir hadis-i şerifte "Mümin müminin ayansıdır" bildirilmiştir. Müslümanların insani hakikatlerde ve İslâmi yüceliklerde, kemal ve faziletler hususunda birbirlerine örnek almaları gerekir. Kötü örnek olunmamalıdır. Kötü tesir etmemek muhabbetten doğar. Muhabbetin iktizası, seveni sevilenin sıfatına dahil etmektir. Zira seven sevdiğine yakın ve muhasib olur. Bu yakınlık bu muhabbet de büyük tesir oluşturur. Alimler ve veliler bu hususta görüş birliğindedirler. Hz.Muhammed "Din Allah için sevmek Allah için sevmemektir." demiştir. İbadet ve ubudiyet-i mahza ve hakika bundan ibarettir. Hubbu fillah ve buğz'ü fillah'ın sırrı gerek afakta gerek enfüste zuhura gelir. Önce enfüste tatbik edilmedikçe afâka tatbik suretiyle şu ayete dikkat edilmelidir.[49] "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir milletin babaları, oğulları, kardeşleri yakut akrabaları da dert olsa Allah'a ve resulüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. Onlar o kimselerdir ki Allah kalplerine imanı yazmış ve onları kendinden bir ruh ile desteklemiştir.[50]

İnsanın benliği hususunda mutasavvıfların tanımlamalarına yakın bir anlayışa sahip olan Osman Bedreddin bunun kibir ve gurur manasında olduğunu ve yenilmesi ve yok edilmesi gerektiğine inanır. İnsanlığın benliği yere girmeli, ölmelidir. Benlik çok fenâdır. Varlık musibetine uğrayanlar haktan perdelenirler. İnsan için ağzına helva koyanla sille vuran eşit olursa kişi o zaman gerçek adam olur. Bir hadis-i şerifte ye-

---

48 Erzurumî, a.g.e., C.III, s.25.
49 Erzurumî, a.g.e., C.III., s.93.
50 Mücadele, 58/22.

minle bildirilir ki "O Allah'a kasem ederim ki benim nefsi Muhammediyem o'nun kabzasındadır. Cenab-ı Hakka en ziyade sevgili kullar onlardır ki; Allah'a kulları da Allah'a sevdirir, yeryüzünde nasihatta bulunurlar.[51]

1. Osman Bedrettin'e Göre İnsanlar Ahlâki Yapıları Bakımından Üç Kısımdır.

1. Bir kısmı nimetle ferahlanır. Bu kısmı nimeti verenin Allah olduğunu bilmez de sebep ve vesilelerden bilir. Bu gibileri ansızın ilahi azab yakalar. Kur'an-ı kerimde bu gibiler hakkında şöyle bildirilir. "Onun için bunlar kendilerine ne hatırlatıldı ne öğüt verildi ise onları unutunca üzerlerine her şeyin kapılarını açtık; nihâyet kendilerine verilen o şeyler (o genişlik, o nimetler) yüzünden (tam şımarıp) ferahlandıkları vakit de onları ansızın tutup yakalayiverdik ve artık "onda onlar bütün ümitlerinden mahrum kaldılar."[52]

2. Bir kısım insanlar da nimeti mutlak varlıktan bilirler ve bu nimetle de yine ferahlanırlar. Bu kısım hakkında da Kur'an-ı Kerim'de şöyle bildirilmiştir: De ki: Ancak Allah'ın fazl(u keremi) ile, rahmetiyle işte yalnız bunlar sevinsinler. Bu onların toplayıp durdukları (bütün dünyâlıkları)ndan hayırlıdır.[53]

3. Bir kısım insanlar ise kalil ve belki ekalli (az ve belki azın da azı) de nimeti sahibinden bilirler. Yine Mutlak Yaratıcıdan gaflet etmezler gönülleri, batınları her zaman Hakla meşguldür. Bunlar kibâr-ı evliyaullahtır.[54]

İnsanlar Hevalarına galip olup olmamak bakımından üç kısımdırlar. Bir kısmı; Hevâlarına galib olarak zabtına almış onu daima ilahi Rıza'ya sarfetmekte kolaylık bulmuş kişilerdir. İkinci kısım ise Hevâsına galebe etmek üzere mücâhadede bulunanlardır. Bunlar da kah Hevâsına galip kah mağlup olarak sıdk ile mücâhade ederler. Sonunda galip olup felah bulunurlar. Hevâsına galip olanın her kemal'e layık olacağı şüphesizdir. Üçüncü kısım ise hevâlarına mağlup olmuş ve hevâları kendilerini merkep etmiş olanlardır. Hevâları onları istediği gibi her yerde koştururlar. Onlar için Dünyada ve Ahirette mezellet ve rezaletten kurtulmak mümkün değildir.[55]

---

[51] Erzurumî, a.g.e., s.109.
[52] Enam; 6/44.
[53] Yunus, 10/58.
[54] Erzurumî, a.g.e.,, C.II, s. 161-162.
[55] Erzurumî, a.g.e.,, C.II, s. 414.

Osman Bedreddin'e göre insanın düşmanları ve kötü ahlaka yönelten şeyler, nefis, şeytan, hevâ, heves ve kötü arkadaştır. Bunlar hep insanın kötülüğüne ve davranışlarının yanlışa yönelmesine vesile olurlar.[56]

2. Manevî Temizlenişin Üç Merhalesi

Osman Bedreddin'e göre, manevi temizleniş tevbe ve inabe ile olur. Tevbe ve inâbe ise üç kısımdır:

1- Tevbe: Günah ve mâsiyetten tevbe

2- İnâbe: Mâsiva ve kötü ahlâktan kurtulmak için bir yol göstericiye uymaktır.

3- Evbe: Bu da ariflere, kamillere has olup tamamen masivadan ayrılmaktır. Kur'an-ı Kerim'de bütün peygamberler "Evvâb" kelimesiyle metholunmuştur.[57]

3. Ahlak-ı Zemime(kötü ahlak) Ağacını Budamak Değil, Kökünden Kesmek Lazımdır

Osman Bedreddin'e göre Ahlak filozofların bazılar ahlak-ı zemimeyi nefs ve enaniyeti, meyvesi zehirli bir ağaca benzetmişlerdir. Bir taife bu ağacın ıslahı için dallarını kesmekle meşgul olur. Halbuki böyle yapmakta fayda yerine zarar vardır. Budanan ağaç daha çok kuvvetlenir dal budak salar. Bu zümre ehl-i zahirdir. Meşguliyetleri zahir ibâdet ve tâattir. Diğer bir zümre de vardır ki nefs, enâniyyet ve ahlak-ı zemîme ağacını kökünden kaldırmaya veya suyunu kesmeye çalışır. Cenâb-ı Hak bunları sever ve muvaffak eder. Bunlar ise Ehl-i Tarîkdir, Ehl-i Bâtındır. Bunlar zikir, fikir ve muhabbete devamla bâtınlarını temizler ve terbiye ederler. Böylece nefs ağacı tedriçen ıslah edilmiş olur. Nefs, Rûha münkalib olur. İnsan da bu yolla Hz. Allah'a lâyık olur ve kurtulur.[58]

4. Hayânın En Yükseği Allah'dan Hayadır

Haya, ahlaki davranış olarak, Hak'dan ve halktan utanmak, arlanmak, akıl ve dine, medeni ve insani kanuna ters her türlü kabahatten nefsin utanması ve sakınması olarak tarif edilmiştir.[59] Osman Bedreddin hayayı şu örnekle açıklar. Cebrail (a.s) akıl, ilim hayâ'dan ibaret üç emanetle Âdem (a.s)'a gelir. Ve bu üç şeyden birinin ihtiyar buyrulmasını diğer ikisinin götürüleceğini söyler. Hz. Adem de (Akıl)'ı tercih eder. Cebrail (a.s) ilim ve hayâ'yı geri götürmek ister. Fakat ilim ve hayâ Cebrail (a.s)'a "Biz ilahi ferman mucibince akıl beraber bulunuruz, ayrılmayız" diye cevap

---

[56] Erzurumî, a.g.e.,, C.I, s. 326.
[57] Sâd, 38/17-30-44; Erzurumî, a.g.e.,, C. I, s. 169.
[58] Erzurumî, a.g.e.,, C. I, s. 518-519.
[59] Hüsameddin Erdem, *Ahlâk Felsefesi*, s. 113-114.

verirler. Hz. Adem (a.s) seçimindeki isabetle her üçüne de malik olur. Şu halde aklı olanın ilmi de hayâsı da olur, demektir. Hayâ'nın en yükseği Allah'dan hayâdır.[60]

5. Bir Gönül Yapmak Hacc-ı Ekberdir

Osman Bedreddin de tıpkı diger mutasavvıflar gibi kötü ahlak arasında saydığı hususlardan biri olarak da kalp kırmayı görmektedir. Kalbin Kâabe'ye benzetilmesi Yunus'un şiirlerinde yerini almıştır. Osman Bedreddin bu konuda şu olayı nakletmektedir. İbn-i Abbas (r.a) Beyt-i Şerifi tavâf ederken; "Ey Beyt-i Muazzam, senin Allah'ın indinde pek ziyâde kadr ve şerefin olduğunu bilirim. Fakat bence seni yedi kere yıkmak, bir mü'minin gönlünü bir defâ yıkmaktan daha ehvendir" buyurmuştur.

Osman Bedreddin, müminin kalbini Beytullah'a ve Arş'a benzeterek şu tavsiyelerde bulunmaktadır: Bu gönül o gönüldür ki O'nun sahibi varlığından kurtulmuş. Hak hayatından bir hayât-ı bâki bulmuştur. "Kalbü'l-mü'min Beytullah" ve "Kalbü'l-mü'min Arşüllah" hadisi şerifleriyle vasfedilmiştir. Gönlü böyle olan gönüller çok nadirdir. Böyle olmayanların gönülleri değil nefisleri kırılır. Ehlüllâh hazerâtı hiçbir ferd'in hatırının kırılmamasına dikkat ederlerdi. Bizim de öyle yapmamız lazımdır. Mevlanâ şöyle buyurur:

"Dil bedest âver ki Hacc-i Ekberest
Ez-hezârân Kâ'be yek dil bihterest.
Kâ'be bünyâd-ı Halil-i Azerest
Dil nazargâh-ı Huda-i Ekberest."[61]

Sonuç

Aslen Erzurumlu olup Harput'tan Anadolu'ya ışık saçan bu büyük insanın, ilmi, irfanı ve tefekkürü sayesinde Türk milletinin din, dil ve tarih şuurunun günümüze kadar ulaşmasında büyük katkıları olmuştur. Bugün memleketimizde onun Gülzâr-ı Saminî isimli sohbetlerinden oluşan eseri zevkle okunmaktadır.

Osman Bedreddin Erzurumî'nin gerek ilmiyle ve gerekse irfanıyla Osmanlı Devleti'nin son döneminde başta Ezurum'da olmak üzere Palu'daki Şeyhi Mahmud

---

[60] Erzurumî, a.g.e.,, C. I, s. 386-387.

[61] "Bir gönlü yapmak Hacc-ı ekberdir.
Kâ'be Âzer oğlu Halil'in yaptığı bir binadır.
Hakîkî Kâ'be olan insan kalbi ise Allah'ın binası ve nazargâhıdır". Bkz., Erzurumî, a.g.e.,, C. I, s. 546-547.

Saminî'den aldığı derslerle yetişmiş en önemli âlimlerinden biri olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sohbetname'yi esas alıp ilmi ve düşüncesi hakkında bir kanaat serdetmek gerekirse o da derin bir fıkıh, kelam, hadis ve en önemlisi de tasavvuf ilmine derin bir vukûfiyete sahip olduğu görülmektedir.

Özellikle eserlerinde üzerinde en çok vurgu yaptığı konuların başında Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat düşüncesine bağlılık noktasındaki hassasiyeti gelmektedir Ayrıca onun ortaya koyduğu düşünceler hayatın tüm alanlarını kapsamaktadır.

Özellikle ibadet, muamelat ve Allah ile münasebetlerle ilgili düşüncelerini serdettiğini görmekteyiz.

Bu konularda öncelikle ayetler, sonra hadisler sonra sahabe ve daha sonra da din büyüklerinin müctehitlerin ve mutasavvıfların fikirlerinden örnekler verirdi. Osman Bedreddin fikirlerini kısa ve öz bir şekilde anlaşılır bir üslupla anlatmıştır.

Bunun yanı sıra, ele aldığı konuların önemini pekiştirmek amacıyla geçmiş peygamberlerin ve ümmetlerinin hayatlarından ve örnek insanlarla, insan-ı kâmillerin hayatlarından örnek kesitler sunar ve dikkat çekici ve aydınlatıcı kıssalar anlatır.

Sohbetlerinin dili sade ve anlaşılır bir üslupta olup, muhataplarının dini bilgisi hangi seviyeden olursa olsun her kesimden insanın bilgisine hitab eden bir tarzdadır.

Osman Bedrettin hayatı boyunca İslâmi Hayat tarzını benimsemiş, etrafındakilere de İslâm'ın ruhunu anlatan öğütler ve dersler vermiştir. Özellikle eserlerinde Allah, Allah için yaşamak, Hak'ka teslimiyet, nefse-şeytana muhalefet etmek, dünya – ahiret dengesini kurmak gibi konuları işlemiştir.

Müstakil bir tasavvufi veya felsefi ekol sahibi olmamakla beraber, Nakşi Yolunun kollarından olan Saminî yolunu devam ettirmiştir.

Çağı dışlayıp gerisinde kalma gibi bir durumu olmayan Osman Berdreddin'in zamanını iyi anlayıp insanların istek ve arzularının ne olduğunu iyi bilen ve bunu iyi değerlendiren biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Osman Bedreddin yaşadığı dönemde toplumdan ayrı ve kopuk biri olarak yaşamamıştır.

Onun fikirlerinin, doğum yeri olan Erzurum'da da yayılması ve tanınmasına katkısı olması amacıyla hazırlanmış olan bu kısa çalışmanın Osman Bedreddin Erzurumî hakkında bundan sonra yapılacak araştırmalara ışık tutmasını ve Erzurum'da da tanınmasını temenni ediyoruz.

Bibliyografya

http://www.sufism.20m.com/bedreddin.htm,

Osman Bedreddin Erzurumî, *Gülzar-ı Sâminî*,(Sohbetler) I-II, İstanbul 1994

Osman Bedreddin, Erzurumî, *Sohbetname,* 1-2-3, Naşir, Cemalettin Emiroğlu, Ankara 1983

Osman Bedreddin, *Erzurumî, Gülzâr-ı Sâminî Mektûbât, I-II,* İstanbul 2006.

Öztuna, Yılmaz, *Büyük Osmanlı Tarihi,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994 (I-XII)

Akşın, Sina, *Osmanlı Devleti* (1600-1908) *Türkiye Tarihi,* İstanbul

Kodaman, Bayram, *Osmanlı Siyasi Tarihi* (1876-1920), (Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi İçinde), İstanbul 1989, I-XIV

Aydoğmuş,Günerkan, *Harput Kültüründe Din Alimleri,* Elazığ, 1998, ELESKAV

Soysaldı, İhsan, "Osman Bedrüddin'in Tasavvuf Felsefesi", Tasavvuf Dergisi, Ankara 2003, sa IX, (273-282)

Yerebasan Ülkü, *Osman Bedreddin Erzurumî'nin Fikirleri,* FÜSBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2003

Ateş, Süleyman, *İslâm Tasavvufu,* İstanbul 1992, s. 516.

İmam Nevevî, ***Riyâzu's-Sâlihîn***, (Çev.M.Yaşar Kandemir, İ.Lütfi Çakan, Raşit Küçük), Erkam yay., İstanbul 2001

Erdem, Hüsameddin, *Ahlâk Felsefesi,* Konya, 2002